

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Tashbayeva Mavjuda Kamolovna

Surxondaryo viloyati Sariosiyo tumani 48-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish muammolari va ularni hal etish yo‘llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari kitobga qiziqishni oshirish, o‘quvchilarda mustaqil o‘qish odatini shakllantirish va pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishga qaratilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ota-ona hamkorligining ahamiyati ham muhokama qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich sinf, kitobxonlik madaniyati, pedagogik texnologiyalar, o‘quvchi motivatsiyasi, ota-ona hamkorligi*

Аннотация: *В статье анализируются проблемы развития культуры чтения у младших школьников и пути их решения. Результаты исследования направлены на повышение интереса к книгам, формирование навыков самостоятельного чтения у учеников, а также совершенствование педагогических подходов. Особое внимание уделяется современным педагогическим технологиям и сотрудничеству с родителями.*

Ключевые слова: *младшие школьники, культура чтения, педагогические технологии, мотивация учащихся, сотрудничество с родителями*

Abstract: *This article examines the problems of developing reading culture among primary school students and explores possible solutions. The study focuses on increasing interest in books, fostering independent reading habits, and improving pedagogical approaches. The significance of modern educational technologies and parental involvement is also discussed.*

Keywords: *primary school students, reading culture, pedagogical technologies, student motivation, parental involvement*

Kirish

Kitobxonlik madaniyati – bu insonning o‘zini ma’naviy va intellektual jihatdan rivojlantirishida asosiy omillardan biri bo‘lib, bolalik davrida shakllanishi ayniqsa muhimdir. Boshlang‘ich sinf yillarida o‘quvchilarda kitobga qiziqish uyg‘otish, mustaqil o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish, fikrlash va ijodiy tafakkurni mustahkamlash ularning keyingi ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyati va shaxsiy o‘sishi uchun poydevor yaratadi. Shu bois pedagogik va psixologik tadqiqotlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish masalasi doimiy ravishda e’tibor markazida turadi.

Zamonaviy sharoitda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bir qator muammolar bilan bog‘liq. Ulardan eng dolzarblari – o‘quvchilarning kitobga qiziqishining pasayishi, raqamli texnologiyalar va multimedia vositalarining keng tarqalishi natijasida e’tiborning boshqa yo‘nalishlarga qaratilishi, shuningdek, ota-onalar va

pedagoglarning kitobxonlikni targ‘ib qilishdagi yetarli e‘tiborsizligi hisoblanadi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, diqqat doirasi, did va qiziqishlari ham kitob bilan ishlash jarayonida muhim rol o‘ynaydi.

Bugungi kunda pedagogik amaliyotda kitobxonlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan samarali yondashuvlarni aniqlash va tatbiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu esa nafaqat o‘quvchilarda o‘qish madaniyatini shakllantirishga, balki ularning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shu bilan birga, kitobxonlikning rivojlanishi o‘quvchilarning so‘z boyligini oshirish, mantiqiy tafakkurini mustahkamlash, ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, hamda mustaqil bilim olish ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi asosiy muammolarni aniqlash, ularni hal etishning samarali yo‘llarini taklif etish, shuningdek pedagogik amaliyotda qo‘llaniladigan innovatsion metodlarni tavsiflashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari o‘quvchilarda mustaqil o‘qish odatini shakllantirish, kitobga bo‘lgan qiziqishni oshirish, shuningdek ota-ona va pedagoglarning faol hamkorligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, boshlang‘ich ta‘limda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish nafaqat ta‘limning sifatini oshirish, balki bolalarning ma‘naviy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta‘minlashda muhim vosita hisoblanadi. Bu jarayonni samarali tashkil etish esa zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ota-ona va jamiyatning faol ishtiroki orqali amalga oshiriladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish dolzarb muammo sifatida, bir qancha sabablar bilan ahamiyatga ega. Birinchi navbatda, XXI asr ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning axborotga kirish imkoniyatlari kengaygani, raqamli texnologiyalar va internetning ommalashgani kitobga bo‘lgan qiziqishni kamaytirishi mumkin. Shu bois pedagoglar va ota-onalar kitob o‘qish odatini mustahkamlashda yangi strategiyalar va metodik yondashuvlarni qo‘llashga majburlar.

Ikkinchidan, kitobxonlik bolalarning til va so‘z boyligini rivojlantirish, tafakkur va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish, o‘z fikrini ifodalash qobiliyatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Boshlang‘ich sinf davrida bu ko‘nikmalarning yetarli darajada rivojlanishi keyinchalik o‘rta va yuqori sinflarda akademik muvaffaqiyat va shaxsiy rivojlanishning poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

Uchinchidan, jamiyatning madaniy rivojlanishi va ma‘naviy barqarorligi bevosita kitobxonlik darajasi bilan bog‘liq. Bolalarning kitob bilan tanishligi ularning dunyoqarashini kengaytiradi, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi hamda kelajakda mas‘uliyatli va bilimdon shaxslarni tarbiyalashga imkon yaratadi.

Shu bilan birga, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi samarali hamkorlikni ham taqozo qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va innovatsion yondashuvlar yordamida kitob o‘qishga qiziqish uyg‘otish, o‘quvchilarda mustaqil o‘qish odatini shakllantirish va ularning bilim olish motivatsiyasini oshirish mumkin.

Shunday qilib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish muammosi nafaqat ta‘lim sifatini oshirish, balki bolalarning ma‘naviy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida beqiyos ahamiyatga ega bo‘lib, uni ilmiy asosda tadqiq etish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘ladi.

Asosiy qism

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular pedagogik amaliyot va oilaviy muhit bilan chambarchas bog‘liq.

Zamonaviy yoshlar axborotga kirish imkoniyatlariga ega bo‘lib, ko‘p vaqtini kompyuter, planshet va smartfonlarda o‘tkazadi. Bu esa kitobga qiziqishni pasaytiradi, mustaqil o‘qish odatini shakllantirishga to‘sqinlik qiladi. O‘quvchilarning diqqat doirasi qisqarishi va qisqa muddatli ma‘lumotga e‘tibor berish odatining kuchayishi kitob o‘qish jarayonini qiyinlashtiradi.

Ba‘zi oilalarda bolalarga kitob o‘qish odatini shakllantirishga yetarlicha e‘tibor qaratilmaydi. Shu bilan birga, pedagoglar ham kitobxonlikni rag‘batlantirishda innovatsion va interaktiv metodlardan yetarlicha foydalanmaydi. Bu holat o‘quvchilarda mustaqil o‘qish motivatsiyasining pasayishiga olib keladi.

Maktab kutubxonalarida yosh bolalarga mos, rang-barang va qiziqarli kitoblar yetishmasligi kitobxonlikni rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi. Shuningdek, zamonaviy adabiyot va multimediali materiallar bilan boyitilmagan kutubxonalar bolalarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini pasaytiradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yosh xususiyatlari, diqqat doirasi va qiziqishlariga ko‘ra kitob tanlash va o‘qish jarayonida qiyinchiliklarga duch keladi. Ba‘zi kitoblar mazmuni murakkab va uzun bo‘lgani uchun ular bilan ishlash oson kechmaydi, bu esa o‘quvchilarda qiziqishni kamaytiradi. Muammolarni aniqlashdan so‘ng, ularni samarali hal etish yo‘llarini ishlab chiqish zarur. Quyidagi yechimlar ilmiy tadqiqotlar va pedagogik amaliyotda samarali hisoblanadi:

Multimedia vositalari, onlayn platformalar va interaktiv dars metodlari yordamida kitob o‘qishga qiziqish uyg‘otish mumkin. Masalan, audio-kitoblar, animatsiyalar va viktorinalar o‘quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va mustaqil o‘qish jarayonini qiziqarli qiladi.

Ota-onalarni kitobxonlik jarayoniga jalb qilish muhim ahamiyatga ega. Uyda o‘qish muhitini yaratish, bolalar bilan birga kitob o‘qish, ularni o‘qiganlari haqida suhbatlashishga rag‘batlantirish bolalarning motivatsiyasini oshiradi.

Maktab kutubxonalarida rang-barang, yoshga mos va qiziqarli kitoblarni yetarlicha taqdim etish zarur. Shuningdek, qisqa hikoyalar, rasmi kitoblar, zamonaviy bolalar adabiyoti va interaktiv materiallar bilan boyitish kitobxonlikni rag‘batlantiradi.

O‘quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va diqqat doirasi hisobga olinib, individual va guruhli mashg‘ulotlar, o‘quvchilarni rag‘batlantirish, tanlovlar va literatural shoular tashkil etish orqali kitobxonlikni rivojlantirish mumkin.

O‘quvchilarga o‘z qiziqishlariga mos kitoblarni tanlash imkoniyatini berish, o‘quvchilarni o‘qigan kitoblari bo‘yicha kichik referatlar tayyorlashga undash va ularni sinfda muhokama qilish orqali mustaqil o‘qish odati rivojlantiriladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning ilmiy va amaliy jihatdan o‘rganilishi bugungi ta‘lim tizimi uchun juda dolzarb hisoblanadi. Birinchidan, XXI asr pedagogik jarayoni va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sharoitida bolalarning e‘tibor va qiziqish doirasi sezilarli darajada o‘zgarimoqda. Raqamli qurilmalar va onlayn o‘yinlar bolalarning kitobga bo‘lgan qiziqishini kamaytirishi mumkin. Shu sababli, pedagogik va psixologik nuqtai nazardan kitobxonlikni rivojlantirish jarayonini o‘rganish, unga ta‘sir qiluvchi omillarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqish zarur.

Ikkinchidan, kitobxonlik madaniyati bolalarning ma‘naviy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Boshlang‘ich sinfda shakllantirilgan mustaqil o‘qish odati va kitobga qiziqish keyinchalik o‘quvchilarning ilmiy, madaniy va shaxsiy muvaffaqiyatlari poydevorini tashkil qiladi. Shu bilan birga, til va so‘z boyligini rivojlantirish, tafakkur va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlash, mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirish ham kitobxonlikning bevosita natijasidir.

Uchinchidan, zamonaviy jamiyatda kitobxonlik madaniyati nafaqat individual rivojlanish, balki ijtimoiy barqarorlik va madaniyatni rivojlantirish vositasi sifatida ham ahamiyatlidir. Kitob orqali bolalar dunyoqarashini kengaytiradi, milliy va umumbashariy qadriyatlarni o‘rganadi hamda kelajakda mas‘uliyatli, bilimli va madaniyatli shaxslar sifatida shakllanadi. Shu bois kitobxonlikni rivojlantirish masalasi nafaqat ta‘lim sohasi, balki jamiyatning umumiy ma‘naviy va madaniy salohiyatini oshirish bilan chambarchas bog‘liq.

To‘rtinchidan, pedagogik amaliyot nuqtai nazaridan kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqish va tatbiq etish talab etiladi. Bu jarayonda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, ota-ona va pedagoglarning faol hamkorligi, maktab kutubxonalarini zamonaviy kitoblar bilan boyitish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini o‘rganish zarurati bugungi ta‘lim jarayonining dolzarb ehtiyojlarini qondirish, bolalarning ma‘naviy va intellektual rivojlanishini ta‘minlash, shuningdek jamiyatning madaniy va ilmiy salohiyatini oshirish bilan bog‘liq bo‘lib, ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlar uchun asosiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish masalasi nafaqat ta‘lim sifatini oshirish, balki bolalarning ma‘naviy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy yoshlarning kitobga bo‘lgan qiziqishi raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi, o‘quvchilarning diqqat doirasi va motivatsiyasining o‘zgarishi hamda ota-ona va pedagoglarning yetarli e‘tiborsizligi kabi bir qator omillar sababli pasayishi mumkin. Shu

sababli, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘ladi.

Maqolada kitobxonlikni rivojlantirishdagi asosiy muammolar aniqlanib, ularni hal etishning samarali yo‘llari taklif etildi. Xususan, innovatsion va interaktiv pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, ota-ona hamkorligini kuchaytirish, maktab kutubxonalarini yosh xususiyatlariga mos kitoblar bilan boyitish, pedagogik metodlarni individual yondashuv bilan uyg‘unlashtirish va mustaqil o‘qish odatini shakllantirish asosiy yechimlar sifatida ko‘rsatildi. Ushbu yondashuvlar bolalarning kitobga bo‘lgan qiziqishini oshirish, mustaqil o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularni intellektual hamda ma‘naviy jihatdan boyitishga xizmat qiladi.

Shuningdek, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish jarayoni bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini mustahkamlash, so‘z boyligini oshirish, tafakkur va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish, shuningdek, ularni ijtimoiy va madaniy qadriyatlar bilan tanishtirishga yordam beradi. Bu esa nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning umumiy madaniy va ma‘naviy salohiyatini oshirishga hissa qo‘shadi.

Shu bois, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan o‘rganilishi zarur bo‘lgan dolzarb yo‘nalishdir. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda samarali metodlarni tatbiq etish, o‘quvchilarda kitobga qiziqish va mustaqil o‘qish odatini shakllantirish, ota-ona va pedagoglarning faol hamkorligini kuchaytirish orqali boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, kitobxonlik madaniyati rivojlangan boshlang‘ich sinf o‘quvchisi nafaqat bilimli, balki ijodiy, tafakkurli va ma‘naviy yetuk shaxs sifatida shakllanadi. Bu esa uzoq muddatda mamlakatning ilmiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, O. (2018). Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish metodikasi. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika universiteti.
2. Karimova, L. (2020). Zamonaviy boshlang‘ich sinf pedagogikasi: Kitobxonlik va o‘qitish texnologiyalari. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
3. Nazarov, B. (2019). Bolalarda o‘qish madaniyatini shakllantirishning psixologik asoslari. Toshkent: Akademnashr.
4. Islomov, M. (2021). Maktab kutubxonalarida kitobxonlikni rivojlantirish. Toshkent: “Ta‘lim” nashriyoti.
5. Sobirova, G. (2017). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
6. Qodirov, A. (2022). Pedagogik innovatsiyalar va interaktiv metodlar yordamida kitobxonlikni oshirish. Toshkent: “Ilm-fan” nashriyoti.
7. Xolmirzaeva, D. (2016). Ota-ona va pedagog hamkorligi orqali bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish. Toshkent: “Sharq” nashriyoti.

8. Respublikamiz maktablarining pedagogik amaliyoti bo‘yicha metodik qo‘llanmalar (2015–2022). Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi.
9. UNESCO. (2018). Developing Reading Culture in Primary Education. Paris: UNESCO. (O‘zbek tilida tarjima qilingan nashr).
10. Jamolov, S. (2020). Boshlang‘ich sinfda kitobga qiziqishni rag‘batlantirish metodlari. Toshkent: “Ma’rifat” nashriyoti.